

RAZVOJ KOČEVSKÉ ČITALNICE MED LETOMA 1919-1941

Stanislav Južnič

Oddano: 08.05.2004 – Sprejeto: 07.06.2004

Strokovni članek
UDK 027.9 (497.12)

Izveček

V prispevku je raziskano ustanavljanje prve slovenske knjižnice v Kočevju. Opisan je njen razvoj znotraj narodnostnih sporov z nemškimi prebivalci Kočevske. Ugotovljeno je, kako se je slovenska Čitalnica v Kočevju iz jugoslovanskega društva s splošno kulturnimi nameni postopoma prelevila v eno glavnih slovenskih organizacij v mestu. Njena osnovna dejavnost je postala knjižnica, ki je bila sprva zapisana le kot ena od mnogih smeri delovanja.

Ključne besede: Kočevje, knjižnica, Čitalnica, Nemci, Kočevjarji.

Professional article
UDC 027.9 (497.12)

Abstract

The paper presents the founding of the first Slovene library in Kočevje and its development during the national quarrels with the German inhabitants of the area. The Slovene Reading Society was transformed from the Yugoslavian oriented society with broad cultural ambitions into one of the most important organizations in town. The main working area of the Society became the library and this was in the beginning just one of its various activities.

Key words: Kočevje, library, Reading Society, Germans, Gottscheers

---

JUŽNIČ, Stanislav: The development of the Reading Society in Kočevje 1919-1941. Knjižnica, Ljubljana, 48(2004)3, 175-192

1 Ustanovitev Čitalnice

Ob koncu habsburške monarhije so si kočevski Slovenci zaželeli nepolitične organizacije. Pol leta po koncu vojne vihre se je 27. 5. 1919 v prostorih kočevske kolodvorskih postaje sestel pripravljalni odbor za ustanovitev Kočevske Čitalnice. Sklicatelj prve seje je bil odvetniški kandidat dr. Ivan Sajovic. Zbrali so se: gimnazijski ravnatelj Watzl, kaplan Pirkovič, načelnik železniške postaje in starosta Sokola Repovš, odvetnik dr. Štefan Rajh, nadpoštarjeva soproga Ujčićeva, učiteljica Anda Lehmanova ter več drugih oseb lepšega spola. Francišek Watzl, profesor, svetni duhovnik in pripovednik, je bil od 7. 1. 1919 začasni vodja Gimnazije, na kateri so nemške profesorje v novi državi zamenjali s slovenskimi. Poučeval je zgodovino, zemljepis, nemščino, latinščino, grščino in slovenščino. Na njegovo pobudo so čitalničarji najeli prostore v gimnaziji.

Takole je Sajovic nagovoril zbrane čitalničarje: »Soglasno se občuti potreba družabnega in kulturnega središča kočevskih Jugoslovanov na narodni nadstrankarski podlagi...To središče bi dosegalo svoj namen s centraliziranjem časopisja, brez razlike na politično barvo, po možnosti tudi inozemnega, zlasti francoskega, dalje z naročevanjem revij, ustanovi naj se lastna knjižnica...«.

Sajovic je bil razgledan mož z dobrim znanjem francoščine. Politični duh ustanoviteljev Čitalnice je bil izrazito narodno obrambni proti Nemcem. Lesenverein in pozneje nemška Čitalnica sta bili deležni velikega odpora s slovenske strani. V Dolgi Vasi je delovalo Kopitarjevo izobraževalno društvo, ki je imelo podobne cilje kot Kočevska Čitalnica. V Stari cerkvi je že leta 1929/30 delovala slovensko usmerjeno prosvetno društvo Sloga. Čitalnici v Ribnici in v Novem mestu sta bili ustanovljeni pred kočevsko.

Kočevski Slovenci so bili sprva preslabotni, da bi gojili slovenskega duha. Raje so se oprli na jugoslovanstvo in z njim polnili zgodnje zapisnike sej.

Sestanki slovenske Čitalnice so bili v prostorih Gimnazije, ki so jih od 16. 11. 1919 imenovali »prostoru kočevske Čitalnice«, pozneje pa kar »lokal«. Občni zbori so bili v gostilnah pri Beljanu, Bogataju pri Žagi, tik pred vojno pa pri Činklu. 18. 7. 1919 kočevska Čitalnica še ni imela nobene knjige, zato je začela z nabavami. Med člane so sprejemali »jugoslovansko usmerjene« kandidate, Nemce pa so zavračali. Kljub temu so pozneje naročali tudi Gottscheer Zeitung. Poleg praške in avstrijske revije so naročala tudi slovenske in hrvaške: Ljubljanske Novice, Hrvaški Tipograf, Mursko Stražo in Zagrebški Jugoslovanski Loyd. S sprejemom naročenih revij so bile občasno težave, posebno med tiskarsko stavko po 19. 10. 1919. Vezane letnike revij so po občnih zborih na licitaciji odkupovali čitalničarji po razmeroma nizkih cenah.

Po treh sejah pripravljalnega odbora so 19. 6. 1919 v gostilni pri Beljanu sklicali ustanovni občni zbor Kočevske Čitalnice s sto petdesetimi člani. Med njimi je bil tudi prvi slovenski župan mesta Kočevje Viktor Medved, ki je umrl konec leta 1927.

19. 6. 1919 so za predsednika Čitalnice izvolili kočevskega notarja dr. Vilka Maurerja, ki se je branil časti, češ da je šele nedavno prišel v mesto. Čez tri mesece je odstopil zaradi političnih nesoglasij. Nasprotja so se kazala tudi v tem, da se je večina čitalničarjev hotela sestajati v Gimnaziji, številna manjšina pa v gostilni pri Beljanu. Za »gospodarja« so izbrali veleindustrialca Antona Kajfeža (1875-1954) iz Novih Sel št. 2 v Kostelu. Kajfež je v resnici znal dobro obračati denar in je tudi kaj svojega založil. Preskrbel je lastno kurjavo in les za opremo Čitalnice, ki so jo skupaj z mizo v »ameriškem« stilu postavili sredi februarja 1920 v sobi št. 10 kočevske gimnazije. Končno je Kajfež prevzel nase celotne stroške za pohištvo in Čitalnici podaril dva Orožnova zemljevida.

Preden so v čitalniške prostore postavili novo pohištvo, so tla natančno počistili in prostor prepleskali. Pohištvo so najprej nameravali okrasiti z okrasnimi nabitki, ki bi jih priskrbel Mihael Kajfež (1879-1945) po domače Miško iz Petrine oziroma iz Novih sel številka 15. Miško naj bi poznal »naslov nekega trgovca na Broda (na Kolpi), ki bi menda imel primerne nabitke«. Predlog je podal Sajovic na seji odbora Čitalnice 11. 4. 1920. Antona Kajfeža na seji ni bilo, vendar kar vidimo njegovo jezo, ko je še isto popoldne zvedel za predlog. Miško je bil namreč sin bratranca njegovega deda. Seveda ga po bogastvu nikakor ni dosegal. Zato je takoj postavil nasprotni predlog, gotovo veliko bolj velikodušen zaradi izziva. 14. 5. 1920 je odbor Čitalnice sklenili, da bo nabitke z Dunaja priskrbel podpredsednik Anton Kajfež, ki je imel na Dunaju poslovne stike. Njegov sorodnik Miško je pozneje 16. 1. 1924 na licitaciji kupil pri Čitalnici trideset številk hrvaške Riječi za 20 dinarjev, 15. 1. 1927 pa za 23 dinarjev Prager Presse in za 15,5 dinarjev štirideset zvezkov Gottscheer Zeitung. Pozneje je kupil tudi vezane letnike Wirtschaftliche Rundschau. Gotovo je moral znati dobro brati tako hrvaško kot nemško.

Seveda Sajovic Miškotovega predloga ni postavil kar tako. Bogatega Antona Kajfeža je zelo dobro poznal, saj se je pravkar poročil z njegovo mlajšo sestro Vitoslavo Kajfež (1883-1972), vdovo po goteniškemu veleposestniku Ludviku Nosanu. Miškota je omenil predvsem zato, da bi bogati Anton čim bolj odvezal mošnjo.

Po poročilu 6. 1. 1921 je Kajfež ob novem letu 1921 opremil Čitalnico z novo »opravo, kakoršno ima težko kako drugo podobno društvo v Jugoslaviji.« Kajfež je darilo pospremil s pismom, da je darovana oprema Čitalnice namenjena »izključno narodnim in nadstrankarskim namenom in razvoju kočevskih Slovencev.« Zaradi strankarskih nesoglasij je pismo sprva sprožilo nekaj negodo-

vanja, 6. 1. 1921 so izvolili Kajfeža za prvega častnega člana Čitalnice. 21. 3. 1921 so določili napis na častni diplomi, ki jo je zelo lepo in brezplačno izdelal suplent profesor Jože Pungartnik. Diplomo so Kajfežu svečano predali predsednik Novak, tajnik okrajni komisar Franjo Maršič in odbornik davčni upravitelj Franc Kratnar po sklepu odbora z dne 11. 1. 1921.

19. 6. 1919 sta bila za podpredsednika izbrana davčni nadupravitelj Gabrijel Reven in okrajni šolski nadzornik Josip Novak (u.1938). Sajovic je postal tajnik Čitalnice in je opravljal zanjo ves čas pomembna dela. Pomembne funkcije so dobili obrtniki, trgovci, učiteljice, davčni uslužbenci in upravitelji. Prva knjižničarka je postala učiteljica Anda Lehmanova, njena namestnica pa učiteljica Rožmanova, obe neporočeni gospodični. Za ureditev knjižnice je poskrbel ravnatelj Watzl, prva knjiga v njej pa je bil Veliki Brockhausov leksikon, ki ga je podaril odvetnik Rajh. Zaradi stavke tiskarjev sprva ni bilo časopisov in so dnevnike Riječ in Jutarnji list naročali iz Zagreba.

Čitalničarji so organizirali tudi »dramatični odsek« in že 21. 6 in 22. 6. 1919 uprizorili Jurčičevega Desetega brata. Julija 1919 je ing. Rihard Skubic podaril Čitalnici 200 kron. Skubic je stanoval v po njem imenovani Skubičevi vili pri mostu pred cerkvijo, kjer se je končeval Auerspergov grad. Bil je ravnatelj Trboveljske premogokopne družbe in eden najpomembnejših kočevskih meščanov.

Med najbolj vnetimi Slovenci v Čitalniškem društvu je bil gotovo Sajovic. 1. 11. 1919 je z očitno jezo poročal o neuspešnem praznovanju obletnice »zeditve« 29. 10. 1919, ko so v Kočevju prvič plapolale slovenske zastave. Proslavo naj bi iz ozkih strankarskih pobud uničil en sam človek, katerega ime ni navedel. Čeprav je neimenovana gospa "letala po mestu in se trudila z organizacijo, izpostavljajoč se blamaži", se je proslava omejila na reven zbor osemindvajsetih ljudi v nezakurjeni sobi pri Beljanu. Želeč si v bodoče uspešnejšega narodnostnega delovanja, so pri Čitalniškem društvu ustanovili propagandni oddelek.

2 Razvoj čitalniške knjižnice

Na prvem rednem občnem zboru v Beljanovi gostilni so 25. 1. 1920 za novega predsednika izvolili Novaka. Knjižničarja niso posebej izvolili, med odborniki pa ni bilo dotedanjih knjižničark Lehmanove in Rožmanove. Med novimi odbornicami je bila učiteljica Zora Iskrova, dotlej blagajničarka pripravljalnega odbora in nato namestnica tajnika. Knjižnica v začetnem programu Čitalnice še ni bila tako pomembna kot je postala pozneje. Za podpredsednika so izbrali profesorja Antona Burgerja in Kajfeža. Tako se je odvetniški kandidat Sajovec pametno umaknil svojemu novemu premožnemu sorodniku Kajfežu, saj je vedel, da je

napredek Čitalnice odvisen predvsem od Kajfeževe dobrodelnosti. Sam Sajovic je bil izvoljen za odbornika in je še naprej vodil čitalniško politiko.

4. 2. 1920 je odbor Čitalnice sprejel »soglasno mnenje, da je ustanovitev knjižnice nujna neodložljiva zadeva«. Prosili so Ribniško knjižnico in druge, naj jim odstopijo dvojnike knjig. Nekaj knjig naj bi dobili od bivših izobraževalnih društev v Dolgi vasi in na »premogovniku«. Naročita naj se reviji Zvon ter Dom in svet. Pristopi naj se k Slovenski matici in drugim družbam. Franca Bogataja so pooblastili, naj od gostilničarja Beljana odkupi držala za časopise. Nadgeometer Vetel je predlagal, da časopise dajo v »prednaročnino« osebam, ki bi jih proti plačilu lahko potem prvi brali v Čitalnici.

V začetku julija 1920 je Ljubljano obiskal regent Aleksander. Na sprejemu so slovenski čitalničarji povsem zasenčili svoje nemške tekmece. Posebej se je izkazal Anton Kajfež z vozom polnim domačinov oblečenih v narodne noše kočevskega okraja, tudi poljanskih in kostelskih, kot so poročali na seji 5. 7. 1920. Kočevske Slovenke je uspešno zastopala Kajfeževa žena Marija roj. Briški iz Ajblja (1870-1921), ki je maja 1921 umrla. Odbor je 25. 5. 1921 vdovcu izrazil sožalje.

Dvojnike in druge knjige so Kočevski Čitalnici podarili Novomeška Čitalnica, Ribniška Čitalnica in Leonova družba po poročilu odbora 14. 6. 1920. Rajh je podaril 16 zvezkov konverzacijskega leksikona. 6. 1. 1921 je knjižničar profesor Alojzij Sivec poročal, da ima knjižnica kočevske Čitalnice že 149 knjig, 86 zvezkov narodne biblioteke in tiskovin. Sivec je bil 7. 3. 1933 odpuščen iz državne službe, potem ko je sedem let in pol poučeval kot profesor matematike in fizike.

Člani Čitalnice so dobili izkaznice tiskane pri Josipu Pavličku, ki je pozneje zamenjal list in je bil zaradi sodelovanja z Nemci pozneje izključen iz Čitalnice. Nabavili so pepelnike, saj kajenje v knjižnici ni bilo prepovedano po sklepih 21. 9. 1920. Na naslednji seji 6. 10. 1920 so sklenili nabaviti tudi igralne karte, 17. 3. 1922 pa veliki šah, 30. 5. 1924 je bančni ravnatelj Gulič Čitalnici podaril šah. 4. 3. 1926 je tajnik dr. A. Bajec predlagal organizacijo šahovskega turnirja, ki pa so jo odložili. V Čitalnico niso sprejemali kar vsevprek, tako da so 6. 10. 1920 sprejem odrekli Viktorju Golobu.

14. 12. 1920 in 6. 1. 1922 so obravnavali politične spore med čitalničarji, saj naj bi Rajh kot Miklavž na Miklavževem večeru govoril proti Slovenski ljudski stranki. Prof. Watzl je bilo zelo hud, vendar ga je njegov sodelavec profesor Burger pomiril.

11. 1. 1921 je odbor Čitalnice določil odbornika profesorja na realni gimnaziji Voštarja za knjižničarja kočevske Čitalnice. Knjižnica sicer še ni bila javna. Prav tako knjižničarja še nekaj let niso volili na občnih zborih, temveč ga je po občnem zboru izmed odbornikov določil odbor Čitalnice. Opozoril so na knjižnični

red, po katerem so knjige izposojali ob nedeljah med deveto in enajsto uro. Vsako spremembo reda mora knjižničar sporočiti pisno v društveni knjigi in na vratih vhoda v knjižnične prostore. Seje odbora so bile vsak prvi torek v mesecu.

Na 3. Občnem zboru 6. 1. 1922 pri Beljanu so poročali o 156 izposojenih knjigah, nakupu enajstih novih knjig ter članarini pri Slovenski matici in Mohorjevi družbi. Z izposojnino so zaslužili 193 krone in jih porabili za nakup enajstih novih knjig. Od kredita 500 kron so za nakup osmih knjig porabili še 434 kron, ostalo pa je šlo za članarino Mohorjevi družbi in Slovenski matici. Gimnazijski ravnatelj Watzl je Čitalnici podaril še trinajst knjig. Vendar se nekaterih knjig iz Čitalnice zaradi slabe ali nikakršne vezave ni dalo izposojati.

6. 1. 1922 so za predsednika znova izvolili Novaka, za knjižničarja pa gimnazijskega suplenta Naceta Voštarja, rojenega 18. 1. 1894. Začel je poučevati leta 1919 kot profesor suplent zgodovine in zemljepisa. Leta 1930/31 je bil odlikovan z jugoslovansko krono 5. stopnje. Leta 1932/33 je bil gimnazijski tajnik, poslovodja in nadzornik »Ferijalnog Saveza« (Počitniške zveze). Leta 1933/34 je predaval gimnazijskemu sokolskemu društvu, ki sta ga v Kočevju vodila starosta notar Anton Lovšin in načelnik Franc Smole. 27. 8. 1934 je bil premeščen iz Kočevja na klasično gimnazijo v Mariboru.

6. 1. 1922 je A. Kajfež znova nagovarjal člane, naj opustijo »strankarjenje«. Izvoljen je bil za odbornika. Njegovo dolžnost hišnega gospodarja je po ureditvi pohištva za Čitalnico 25. 1. 1921 prevzel ravnatelj Watzl, vendar je bil konec leta 1922 premeščen iz Kočevja. 11. 1. 1922 so za novega gospodarja izvolili Watzlovega naslednika, novega ravnatelja Burgerja. Nekateri člani, med njimi Franc pl. Jenčič (1880-1945), niso bil zadovoljni z Novakovo ponovno izvolitvijo in so zato izstopili iz društva. Novaka je močno podpiral Anton Kajfež, ki mu je tudi na občnem zboru 16. 1. 1924 omogočil ponovno izvolitev, dokler ni bil septembra 1924 Novak premeščen iz Kočevja v Ljubljano. Anton Kajfež je ostal odbornik, čeprav ni imel časa, da bi se udeleževal sej odbora. Njegov svak Ivan Sajovic, ki je medtem napredoval v advokata, je postal preglednik računov. Mladi Kajfežev sosed trgovec Anton Butina (1891-1955) iz Banja Loke številka 2 je postal namestnik odbornika. Malo več kot štiri leta prej se je Butina poročil z daljno Kajfeževo sorodnico Katarino Kajfež (1899-1968) iz Ajblja. Tako je Anton Kajfež s svojim bogastvom in ugledom še nadalje obvladoval delovanje Čitalnice in sploh slovensko politiko v Kočevju. 29. 9. 1925 je med člane Čitalnice vstopil njegov mlajši brat Josip Kajfež (Jožef, 1881-1943), označen kot bankir. Jožef je imel tudi pošto in druga podjetja na domačiji v Novih selih 2.

Delo Čitalnice je vseskozi presegalo knjižničarsko dejavnost. 24. 11. 1922 je nadzornik Stiasny poslal Čitalnici diapozitive in besedilo za »skioptično« predavanje v gore Špicberge. Zaradi tehničnih težav so na seji 16. 12. 1922 predavanje predstavili na 19. 12. 1922 v telovadni dvorani gimnazije. Čitalnica je organizira-

la veliko veselje. 30. 5. 1924 so sklenili, da se bodo čitalničarji 1. 6. 1924 odpravili na veselico k Mrzlemu studentu. Organizacijo je prevzel gostilničar Beljan. Vino je dal Kajfež, pivo pa je Sajovic nabavili pri Verderberju, 100 štruc kruha so nabavili pri Rauhu. Po veselici so ugotovili »da se naj v bodoče nikoli ne pušča gostilničarja samega s sodčki na veseliščni prostor.« Opomba se je gotovo nanašala na gostilničarja Beljana. Vendar ne vemo, kaj je gostilničar na veselici storil narobe: je točil preveč, premalo, po napačni ceni ali napačnim ljudem? Uspešno veselico so čitalničarji organizirali še za novo leto 1931/32.

Na 4. občnem zboru 20. 1. 1923 je knjižničar poročal, da je v preteklem letu izposodil 129 knjig. Na naslednjem občnem zboru 16. 1. 1924 v gostilni pri Beljanu je imela Čitalnica 146 članov. Knjižničar je poročal, da čitalniška knjižnica šteje 208 raznih del, 74 izvirnih slovenskih ter 64 prevodov, srbohrvaških in nemških knjig. Imeli so 20 letnikov leposlovnih časopisov, 24 letnikov znanstvenih časopisov in 26 knjig bolj ali manj znanstvene vsebine. V letu 1923 so nabavili 43 novih knjižnih del, večinoma kupljenih od članarine.

V letu 1924 so nabavili 48 novih del, med njimi 3 znanstvene in 8 revij. Izposodili so 455 knjig po poročilu na 6. občnem zboru 29. 3. 1925. Novi predsednik je postal novi šolski nadzornik primorski Slovenec Božidar Betriani, Kajfež pa je ostal odbornik. Butino in Sajovica niso več izvolili v odbor. Betriani se je z nekaterimi izjavami sodelavcem močno zameril in tudi sicer je delo Čitalnice nazadovalo tako finančno, kot družabno. 13. 1. 1926 je predsednik postal ravnatelj Burger. Dolžnost je opravljal do vojne in je društvo skušal poživiti s prirejanjem čajank s poljudnimi predavanji. Betriani je ostal visok funkcionar Čitalnice, med drugim 11. 1. 1936 prvi podpredsednik. A. Kajfež ni bil več izvoljen med odbornike. Kmalu za tem se je navezal na mlajšo točajko v svoji gostilni Francko Legat iz Begunj, s katero se je pozneje poročil. Za tajnika je bil izvoljen Bajec, ki je že 20. 1. 1926 predlagal, da naj Čitalnica nabavi tedaj novi izum – radio. 13. 10. 1926 so naročili revijo *Wirtschaftliche Rundschau*, ki je prav tako kazala željo odbornikov Čitalnice po spoznavanju novih tehnologij.

Knjižničar in drugi podpredsednik društva Ignac Voštar je 4. 2. 1925 predlagal, da se zbirki klasikov in mladinskih klasikov izpopolnita tako, da bo Čitalnica sproti naročena na vse slovenske izdaje v državi. Čitalničarji so pomagali tudi pri Zagožnovi gledališki predstavi v korist planinskega doma na Mirni gori. 20. 1. 1925 je drugi podpredsednik Voštar ponovno prevzel knjižničarske dolžnosti.

Sredi leta 1926 je bil v Kočevju razpuščen nemški Lesenverein. Po pogodbi z mestno občino je slovenska Čitalnica dobila iz zapuščine Lesenvereina 1422 knjig in nekaj pripadajoče opreme za dobo pet let. Časopisje je napačno poročalo o 1800 knjigah, kot je poudaril knjižničar na občnem zboru 15. 1. 1927. Na 5. redni seji je odbor Čitalnice 13. 10. 1926 knjige sprejel in sklenil, da jih bodo izposojali pod enakimi pogoji kot ostale. Obenem so odborniki menili, da bi

knjige Lesenvereina bolj spadale v kako mestno knjižnico, kar naj bi se predložilo občini. Vendar je novo ustanovljena nemška Čitalniška družba kot pravna naslednica Lesenvereina že 14. 10. 1928 zahtevala nazaj celo 1800 knjig. Zahtevo je slovenski Čitalnici preko občine predal nekdanji uradnik mestne občine dr. Čuš. Slovenska Čitalnica se je vrnitvi knjig na vso moč upirala sklicujoč se na pogodbo z mestno občino. Ni hotela imeti kakršne koli neposredne stike z nemškimi društvi, bodisi z Lesenvereinom ali z novo nemško Čitalniško družbo. Svojo nestrpnost je slovenska Čitalnica opravičevala z nestrpnostjo nemških Kočevarjev. "Ugotovilo se je od vseh strani, da Nemci mirnega sožitja s Slovenci ne marajo, za kar so se podajali posamezni dokazi iz zadnjega časa" so povedali na seji slovenskega čitalniškega odbora 14. 10. 1928. Tako je slovenska Čitalnica v Kočevju obdržala nemške knjige še nekaj let. 21. 7. 1931 je profesor Voštar predlagal, da se knjige dajo na razpolago mestni občini. Šele 11. 10. 1931 je Čitalnica vrnila 1388 knjig zastopniku dr. Arku, osem dni pozneje pa še 29. Usoda ostalih pet knjig ni bila znana. 3. 1. 1932 je tajnik poročal o treh najdenih knjigah, dve pa sta še vedno manjkali. Na 13. Občnem zboru 16. 1. 1932 so podali končno poročilo o Lesenvereinovih knjigah in omenili tudi politično in moralno neustreznost nekaterih med njimi. Bližal se je Hitlerjev prihod na oblast in časi so se urno spreminjali, za Slovence seveda na slabše.

V letu 1925 so nabavili petinpetdeset novih del, vezali še šestindvajset knjig in revij ter izposodili dvesto šestnajst knjig. V letu 1926 so nabavili dvaindvajset novih del ter vezali devetintrideset knjig in revij pri Čermelju. Tako so imeli konec leta skupno 330 del. V letu 1926 so izposodili 467 knjig iz slovenske in 65 knjig iz nemške nekdanj Lesenvereinove knjižnice. Število članov se je povečalo za petnajst in doseglo številko 158 po poročilu na 8. občnem zboru 15. 1. 1927.

V letu 1927 so vezali več knjig in revij pri Čermelju. Tako so imeli konec leta 115 slovenskih leposlovnih del, 112 prevodov 103 znanstvenih in drugih knjig, skupno torej 330 del tako kot leto poprej. Izposodili so nekaj več knjig iz nemške Lesenvereinove knjižnice.

V letu 1927 je bilo na čajankah vedno manj družabno, predavanja pa so bila pred prazno dvorano. Tako je Čitalniško društvo delovalo predvsem kot »torišče bralcev dnevnega časopisja in čitalcev knjig. Vprašujem Vas, če ne bi sploh kazalo društvo preosnovati na ta način, da se iz njega stvori javna knjižnica?« je povedal predsednik in ravnatelj Burger na občnem zboru v gostilni Bogataj pri Žagi 22. 1. 1928. Miško Kajfež je aktivno sodeloval na občnem zboru Čitalnice pri Bogataju na Žagi. Zbor je bil zelo buren in predsednik Burger je štiridesetim zbranim članom celo dal za zgled kočevsko delavstvo, ki je bolj enotno od njih in zato tudi več doseže. Burger je bil rojen 28. 12. 1883. 15. 8. 1910 je postal profesor latinškega, grškega in nemškega jezika. Z gimnazije v Pazinu je bil dodeljen kočevski realni gimnaziji v drugem polletju leta 1918/19. Poučeval je latinščino in grščino in urejeval učiteljsko knjižnico na gimnaziji. Kot direktor je na kočevski gimna-

ziji 7 ur na teden poučeval latinski in nemški jezik. Leta 1930/31 je bil odlikovan z redom sv. Save IV. stopnje.

V letu 1928 so izposodili 276 knjig, 164 slovenskih in 112 nemških. Vezali so dvaintrideset knjig in revij pri Čermelju. Fond je narasel za pet revij in sedemin-dvajset knjig. Imeli so skupno 346 knjig, od tega 100 znanstvenih knjig in revij. Knjižničar je izposojal ob nedeljah od 13. do 14. ure. Knjižničar je 31. 1. 1929 postal Alojzij Bizjak. 29. 11. 1929 je poročal, da imajo same stare knjige, pa tudi članstvo Čitalnice je staro. Izposoja je pri teh pogojih še kar dobra, vendar bi kazalo s prireditvami dobiti denar za nakup novih knjig.

V letu 1929 so izposodili 159 knjig in od vsake pobirali po 50 par. Pričakovali so tudi selitev, saj naj bi gimnazija kmalu zasegla čitalniške prostore v svoji stavbi.

Kot društvo z "najširšim prosvetnim programom" je slovenska Čitalnica v Kočevju redno prirejala Miklavževe večere za odrasle in mladino. Obenem je organizirala tudi proslave jugoslovanskega zedinjenja. Leta 1930 so čitalničarji opustili prirejanje Miklavževih večerov zaradi premajhnega obiska. Zato je organizacijo prevzel Sokol.

V letu 1930 so dobili 30 novih knjig. Izposodili so 212 knjig, večinoma zabavnih, saj za poučne in znanstvene ni bilo povpraševanja. Bizjak je ostal knjižničar še nadalje. Knez Karl Auersperg je tudi to leto Čitalnici daroval metrski seženj bukovih drv. Predsednik Burger je oznanil žalostno resnico, da kulturno življenje v mestu zdaj obvladuje kino. Zato je tedaj in v naslednjih zimah odpadel tradicionalni Miklavžev večer.

Na 12. občnem zboru 10. 1. 1931 v gostilni pri Beljanu so opazili veliko krizo v delovanju Čitalnice, bržkone kot odmev tedanje gospodarske krize v svetu. Med 100-200 člani jih je na sestanke hodilo komaj 25-30. Zanimanje za obiske in izposoja knjig je padalo, saj je imela "že vsaka hiša svoje časopisje". Zato so predlagali, da se Čitalnica pridruži kakšnemu drugemu društvu, predvsem Sokolu, ki je bil mnogo bolj aktiven v mestu. Vendar predlog ni bil sprejet, saj je proti njemu govoril Sajovic, ki sicer ni bil več med odborniki. Pri čitalničarjih so prevladovala jugoslovanska patriotska čustva.

V letu 1931 so izposodili 161 knjig. Izposojnina je bila pol dinarja. Uršič je predlagal, da naj se vodi statistika o najbolj branih knjigah in stanovski pripadnosti bralcev. Slovenski čitalničarji so ugotavljali, da je njihov knjižni fond maloštevilen in ne vsebuje novejših del. Zato se bralci vse bolj poslužujejo nemške knjižnice. Prvi podpredsednik Zdravko Stolfa je predlagal, da bi nabavljali tudi hrvaška dela in tako knjižnico dopolnili »v splošnem jugoslovanskem smislu«. Nabavljali naj bi samo vezane knjige. Izbrali so tričlanski odsek (Polovič, Stolfa, Uršič), ki naj knjižnico vzame pod svoje varstvo ob knjižničarju Bizjaku. Sokol-

ski funkcionar Franjo Uršič je bil rojen 19. 6. 1898. Leta 1923 je postal profesor geologije, mineralogije, fizike in kemije. Ivan Polovič je postal profesor slovenskega, latinskega in nemškega jezika leta 1906. Bil je odlikovan z redom sv. Save IV. reda leta 1930/31, ko je poučeval na kočevski gimnaziji. 13. 9. 1932 je bil premeščen na prvo realno gimnazijo v Ljubljani.

16. 1. 1932 je Ivan Lovšin poročal o ribniški knjižnici, ki si je znala priskrbeti denarnih virov pri posojilnici in advokatih. Ribniška knjižnica je služila denar s poravnanimi in tudi tako, da je predpisala različno nadomestilo za izposojanje knjig glede na premožnost posameznih uporabnikov. Predlagali so povišanje članarine, dostop v knjižnico pa so po Uršičevem predlogu dovolili tudi mladini. Polovič je že 2. 3. 1932 poročal o nabavi velike dvojne cenene omare za knjige, vendar so mu na 13. občnem zboru 28. 1. 1933 pri Beljanu očitali, da je kljub obljubi ni nabavil zastoj. Sprejeli so Sajovicovo listo s predlogi za funkcionarje. Sajovic je bil izbran za revizorja. V letu 1932 so izposodili 132 knjig in nabavili 32 novih. Izposojnina je bila še vedno pol dinarja.

Po poročilu knjižničarja Bizjaka na 13. občnem zboru 13. 1. 1934 je bilo stanje zelo slabo, saj pred časom dobra dva meseca ni bilo nikogar v knjižnico, veliko knjig pa je bilo potrebno dati v vezavo. V letu 1933 so izposodili 104 knjige in nabavili osem novih. Izposojnina je bila pol dinarja.

13. 1. 1934 Bizjak po dolgih letih ni bil več izbran za knjižničarja, temveč le za odbornika. Novi knjižničar je postal profesor suplent Konrad Stražar, ki je sestavil inventar. Stražar je bil rojen 14. 2. 1908, 1. 3. 1933 pa je postal pripravnik-suplent na kočevski gimnaziji. Poučeval je slovenski in srbohrvaški jezik. 27.8. 1937 je bil premeščen na realno gimnazijo v Mariboru, 19. 9. 1937 pa je bil razrešen službe v Kočevju. Čitalniško knjižnico je imel odprto ob nedeljah med 10. in 11. uro. Želeli so si obiska delavk in delavce, zato so pristop dovolili tudi nečlanm. Prizadevali so si, da bi knjižnica Čitalnice postala čim prej javna, saj so mnogi uporabljali boljše založeno nemško knjižnico. 29. 6. 1934 je knjižničar Stražar poročal na seji odbora v društvenem lokalu, da je bila 4. 4. 1934 Čitalnica sprejeta v ZKD (Zvezo kulturnih društev). ZKD je kočevski Čitalnici podarila 216 knjig vrednih okoli 2000 din, predvsem iz zbirk Slovenske matice in Jugoslovanske knjigarne. Tako je število vseh knjig naraslo na 900, vendar je bila večina nevezanih. 25. 3. 1934 je Čitalnica začela znova obratovati, obisk pa je stalno naraščal. Sklenili so, da bo delala tudi med počitnicami, preko vodstev tovarn pa bodo privabili tudi delavke in delavce; tudi s plakati. Za pomoč pri nabavi knjig so zaprosili javnost in pomembne može, kot sta bila ministra Pucelj in Kramar.

Do 16. Občnega zbora 12. 1. 1935 v gostilni pri Beljanu je knjižničar Stražar preuredil knjižnico, pri oštevilčenju knjig pa so mu pomagali dijaki. Od ZKD so dobili skupno 257, večinoma nevezanih knjig zbranih v akciji. Tiskarna zadruga je

prispevala deset, Umetniška propaganda pa pet knjig, vendar nevezanih. Rudniška uprava je darovala premog za kurjavo. Obupno stanje knjižnice je nekoliko rešil, vendar je zahteval beljenje, mazanje tal s prašnim oljem in električno razsvetljavo. Predlagal je tudi dva knjižničarja (namestnika), dva tajnika in dobrega blagajnika. Za zgled je postavil kranjsko knjižnico, ki je imela 17000 dinarjev letne podpore. Kočevska Čitalnica je imela 982 knjig, vendar vezanih le 298. Ostale so bile broširane vključno s posameznimi letniki revij. Od 25. 3. 1934 do konca leta je Stražar izposodil 360 knjig. V burni razpravi so se čitalničarji skušali upreti nemškemu pritisku. Predlagali so, da se Čitalnica preimenuje v »Slovensko« ali »Jugoslovansko«, da bi jo ločili od nemške Čitalnice v Kočevju. Banski svetnik Sajovic je trdil, da bi slovensko ime lahko imeli za separatizem, jugoslovanstvo pa je bilo videti kot nekaj, kar naj bi v skupni državi s Hrvati in Srbi šele nastalo. Tako je zmagal s svojim predlogom in Kočevska Čitalnica se je preimenovala v Narodno Čitalnico. Pojavljali so se že problemi s kontrolo nad bralci in z izginjanjem revij.

12. 4. 1935 so na seji odbora poročali o potujoči knjižnici, ki jo je organiziral knjižničar Gorše, ki je to mesto prevzel po enoletnem delu prof. Stražarja 12. 1. 1935. Dvojnike v zavitkih po deset knjig so odposlali v Mozelj, Koprivnik in Kočevsko Reko. Še vedno pa so nekateri Slovenci raje obiskovali nemško knjižnico v Kočevju. Zato so ob veliki noči prostore Narodne Čitalnice očistili in prenovili, da bi bili bolj vabljeni. 26. 7. 1936 so na seji odbora poročali, da je Ciril Metodova Društva Čitalnici podarila nekaj lepih in vrednih knjig. Čitalnica je bila odprta vsak dan, čeprav so dijaki nekoliko ovirali člane in zasedali večino stolov. Zato dijaki niso smeli obiskovati »čitalnice časopisja«, saj bi vse razmetali. Knjige pa so izposojali le ob nedeljah med pol enajsto in pol dvanajsto uro. Knjižne novosti so oglaševali v velikem reklamnem oknu na zunanjih vratih.

3. 19. 1935 so ugotavljali, da nekateri uporabniki trgajo in kvarijo knjige. Rok vrnitve izposojenih knjig so določili na štirinajst dni. Nekateri so pošteno zamujali, tako da je Gorše 19. 4. 1937 osebno izterjal knjigo, ki jo je imel uporabnik izposojeno kar poltretje leto. Posebno radi so uporabniki posojali izposojene knjige prijateljem, nekdo pa je eno celo prodal.

3. 10. 1935 so za kurjavo prosili pri rudniški upravi, obenem pa so računali tudi na začasno upravo Auerspergovih razlaščenih gozdov. »Glede članstva predlaga tajnik naj se Nemci črtajo; zlasti pa Pavliček, ker je nastopil v imenu nemške manjšine proti prof. Stražarju. Sklene se, da ga izključimo. Prenehali so biti člani:« Tu je bil zapis prekinjen. Tajnik Rajko Kanduč, rojen 23. 2. 1902, je postal leta 1938 profesor zgodovine in zemljepisa. 8. 3. 1933 je bil z realne gimnazije na Ptujju premeščen v Kočevje, kjer je na gimnaziji poučeval tri leta in pol. 8. 11. 1936 je bil premeščen na 3. Državno realno gimnazijo v Ljubljani, gotovo tudi zaradi incidenta s Pavličkom. Pozneje je Pavličkova tiskarna sodelovala predvsem s Slovenci in tiskala prvi manifest komunistične partije v slovenskem jeziku

Čitalnica se je 3. 10. 1935 zavzemala tudi za organiziranje slovenskih obrtnikov in trgovcev v Kočevju kot protiutež nemškemu pritisku. Sklenili so, da bodo razobesili seznam osemnajst oseb, ki naj bi jih Slovenci podpirali in izbirali predvsem njihove usluge. Vendar so se nekateri razburjali, saj jih na seznamu ni bilo. Po drugi strani bi lahko Nemci bojkotirali osebe na seznamu. Zato so na seji odbora 18. 12. 1935 sklenili, da seznama ne bodo razobesili. Posebej so se zavzeli za mesarja Kemca, ki je edini imel tudi ženo Slovenko, vendar bo moral oditi zaradi »premlačne podpore Slovencev«. Agitacija za edinega slovenskega mesarja ni bila uspešna. Želeli so si tudi slovenskega brivca, ki bi imel »lokal na drugi strani ceste«, npr. pri Činklu, »kjer gredo mimo vsi ljudje«. Tedaj so že uporabljali naziv Narodna Čitalnica, ki ga je 20. 4. 1935 odobrilo »sresko načelstvo«. Nabavili so stojalo za dežnike ter predpražnik iz slame za brisanje čevljev. Imeli so sto članov. Ob nedeljah je v knjižnico prihajalo po 75 oseb. Pri časopisju je bil velik naval in je bilo včasih težko priti na vrsto. Zato naj bi nečlani lahko brali časopise le, če ga člani niso potrebovali. Sajovec je predlagal, da bi nečlani lahko obiskovali Čitalnico med 15. in 10. uro. Knjige so dajali vezati v kaznilnico, kjer je bila tarifa najnižja, ravnatelj pa je bil domačin Arko.

19. 8. 1931 so se čitalniški odborniki zavzemali za ustanovitev velike mestne knjižnice s slovenskimi in nemškimi knjigami v sedanjih čitalniških prostorih, gasilnem domu ali zavodu za slepe. Predlog o javni mestni knjižnici je bil ponovljen na občnem zboru 16. 1. 1932, vendar pravega denarja na občini ni bilo. Tri leta pozneje so načrtovali zidavo Narodnega doma v slovenskem delu mesta, ki bi združevala vsa slovenska društva. 11. 1. 1936 so predlagali, naj bi v narodnem domu imeli dva prostora za knjižnico in za čitalnico časopisov. Pobudo pri gradnji Narodnega doma je vedno bolj prevzemal Sokol, ki je končno postavil današnji Šeškov dom.

Na 17. Občnem zboru v gostilni pri Beljanu 11. 1. 1936 je knjižničar Gorše poročal o 1085 knjigah, od katerih jih je 167 nabavil v letu 1935. Tekom leta je izposodil 579 knjig. Najbolj so brali Sienkiewicza in Karla Maya, pogrešali pa so več Tolstoja in Dostojevskega. Knjižnica je bila odprta vsako nedeljo med pol enajsto in pol dvanajsto uro. Gorše je triinsedemdeset knjig brezplačno izposodil bralcem v Mozlju, Koprivniku in Kočevski Reki.

Občnemu zboru Čitalnice je prisostvoval tudi sreski načelnik Brezigar. Imeli so 96 članov in dva častna člana: Kajfeža in ustanovnega člana Riharda Skubica, generalnega direktorja Trboveljske premogokopne družbe. 15. 1. 1936 je bil med člane Narodne Čitalnice sprejet tudi Josip (Jože) Šeško (1908-1942) iz Stare Cerkve, diplomirani filozof in poznejši narodni heroj. Jeseni 1937 sta se Šeško in sreski komisar Henrik Kužnik oglasila pri predsedniku čitalniškega društva Burgerju z željo, da bi zbrala kočevske igralske moči za uprizoritev predstave. 4. 12. 1937 so v Šeškovi režiji v kinu uprizorili Cankarjevo Pohujšanje v dolini šentflorjanski. 30. 1. 1938 so drugi del Pohujšanja uprizorili za radijsko oddajo,

gostovanje v Ribnici pa je odpadlo. Zaradi nesoglasja Šeška pozneje ni mogel nadaljevati z uprizoritvami odrskih del.

28. 5. 1936 sta knjižničar Gorše in tajnik Kanduč iz Narodne Čitalnice sestavila »Spomenico o vprašanju kočevskih Slovencev« kot opozorilo oblastem v Ljubljani. Predvsem so se bali nemške priključitve Avstrije, po katerem bi Kočevska postala žarišče ponemčevanja slovenskih dežel. Vsako poletje so »rajhovski študentje« preplavljali kočevski otok in krepili hitlerijanskega duha. Čitalničarji so se zavzemali za naseljevanje Slovencev v Kočevje in Mozelj in s tem prodor do Kolpe. Zahtevali so, da uradi ostanejo v Kočevju. S preselitvijo uradov v Ribnico Nemci ne bi veliko izgubili, ker jih gmotno podpira tretji rajh. Na razlaščena Auerspergova posestva bi bilo treba naseliti slovenske kmete. Veliko gnezdo ponemčevanja je bilo kočevsko gasilsko društvo. Kanduč je bil v naslednjih mesecih premeščen iz Kočevja, zato je Gorše prevzel tudi njegovo tajniško delo.

Na 18. občnem zboru v gostilni pri Beljanu 21. 1. 1937 je imela Čitalnica dvainsemdeset članov. Knjižničar Gorše poročal o 96 novih knjigah, tako da se je število povzpelo na 1181 knjig oziroma kompletov revij. Najbolj cenjeni sta bili založbi Modra ptica in Hram. Banska uprava v Ljubljani je podarila petindvajset knjig. 16. 12. 1936 so poslali petindvajset knjig v Štalcarje. V knjižnico so prihajali gimnazijci, Slovenci iz Lužin in Male gore in tudi stari mož iz mestne ubožnice. Imeli so okoli petindvajset častnikov in revij. Knjižničar Gorše se je tudi jezil: »Knjiga je dragocena stvar, z njo moramo lepo ravnati... Dostikrat moram tudi od boljših ljudi cele mesece čakati na knjige; in ko jih v svoji ljubosumnosti ogledujem, vidim ubožice povaljane, pomaščene, na cigumigu, kot da bi jih bili imeli hunski konjiki pod sedlom.«

Ponovno so se zavzemali za edinega slovenskega brivca v mestu. V razpravah je sodeloval tudi kaplan Stanko Skvarč s predlogi o nabiralniku za knjige in časopisa ter za potujočo knjižnico, čeprav ni sprejel tajniškega mesta. Vekoslav Figar je dal pobudo za gledališki odsek, ki bi deloval zlasti na deželi. 19. 4. 1937 so dobili šestintrideset novih knjig in razposlali skupno 148 knjig Slovincem v Mozelj, Kočevsko Reko, Štalcarje, Borovec in Škrilj. V teh in drugih krajih so s pomočjo darov slovenskih gimnazij skušali ustanoviti samostojne knjižnice. 19. 12. 1937 je prva državna realna gimnazija v Ljubljani slovesno odprla slovensko knjižnico v Staro Cerkvi.

20. 12. 1937 je imela Narodna Čitalnica že več kot 1300 knjig. Na 19. Občnem zboru v gostilni Beljan 8. 1. 1938 so imeli 74 članov in dva častna oziroma ustanovna člana. V letu 1937 so dobili 125 novih knjig, tako da so imeli skupno 1310 knjig. Dostojevskega in druge avtorje so si za dlje časa tudi izposojali iz Ljubljanske izposojevalnice. Za odbornika so predlagali Figarja. Ker ta zaradi zaposlenosti dolžnosti ni mogel sprejeti, so izbrali Šeška, ob njem pa še kaplana

Skvarča. Šeško, Skvarč in večina drugih odbornikov je bila ponovno voljena vse do vojne. 30. 5. 1938 je knjižničar poročal, da je poslal po tri zavoje knjig ljubljanskih srednješolcev v Dolenjo Toplo Reber in v Koprivnik. Kupil je tretji in četrti del Dostojevskega Idiota in naročil knjige Planinske matice. Knjižničar Gorše je prebral tudi spomenico Splošnega ženskega društva v Ljubljani proti zvočnim tednikom, ki so jih predvajali v kino dvoranah in so bili namenjeni »hitlerijanski propagandi«. Po čitalničarjih naj bi tedniki raje prikazovali slovenske znamenitosti.

Na 20. občnem zboru v gostilni pri Ferdinandu Činklu 13. 1. 1939 so našli šestinšestdeset članov. Knjige je poslala tudi celjska gimnazija, tako da so upali da bo kmalu vsak večji kraj na Kočevskem imelo svojo slovensko knjižnico. V letu 1938 so dobili 160 novih knjig oziroma revij. Knjižnični fond Narodne Čitalnice v Kočevju je do 13. 1. 1939 narasel na 1470 knjig. Letno so izposodili 1079 knjig, torej več kot dve tretjini zaloge. Izposojnino so dvignili na en dinar. Zaradi političnih pogovorov je bila Čitalnica stalno polna, kar je knjižničar Gorše »lahko sklepal iz velike množice ostankov cigaret, ogrizkov, olupkov, s katerimi so tlakovali tla.«

20. 1. 1939 so se čitalničarji odločili, da bodo čez tri mesece in pol v kino dvorani svečano praznovali dvajsetletnico Čitalnice. Pripravo slovesnosti je vodil štiričlanski odsek: France Kovač, Gorše, Skvarč in Šeško. Zaradi političnih nesoglasij v odboru je proslava odpadla. Na seji 13. 12. 1939 je bilo mnogim žal za propadlo proslavo. Pogovarjali so se še o pismu, ki ga je tajnik in knjižničar Gorše poslal knezoškofu v Ljubljano proti nemški maši ob birmi v Kočevju.

Na 21. Občnem zboru v gostilni pri Činklu 8. 1. 1940 so ugotovili, da je glavna dejavnost društva ostala Čitalnica in knjižnica kot minimalni program, saj za druge dejavnosti ni bilo pravega soglasja. Knjige so brezplačno sposojali v Štalcarje. Uradnik banske uprave v Ljubljani Bizjak je poslal 21 dokaj lepih knjig, gospa Lovšinova pa je ob odhodu darovala okrog 50 večinoma broširanih knjig. Tako so imeli skupno 1400 knjig in revij. Knjižničar se je pritoževal kot vedno: »Prag je zguljen, stoli na cigumigu, časopisje v neredu. Podnajemniki ne hodijo redno po časopise.« V Smuki so ustanovili knjižnico s 580 knjigami, ki so jih darovali ljubljanski gimnazijci. V Spodnjem Logu so ustanovili knjižnico s 600 knjigami. Še isto pomlad so načrtovali ustanovitev knjižnic v Štalcarjih in v Dragi. Po pritožbi ing. Žagarja nad vedenjem dijaštva v Čitalnici so določili, da bodo dijaki smeli obiskovati Čitalnico le od 15. do 16. ure. Če se bo nered nadaljeval, se bo dijakom obisk prepovedal. Vendar je Gorše menil, da so dijaki najboljši plačniki članarine. Vseskozi si je prizadeval, da bi članstvo podvojil, vendar niti članarine po dva dinarja na mesec ni mogel redno pobirati.

Zadnji predvojni občni zbor Narodne Čitalnice je bil 18. 1. 1941 v gostilni pri Činklu. Z izposojnino so zaslužili 1623 din, torej so izposodili prav toliko knjig

pri izposojnini en dinar. To je bilo za 550 din oziroma 550 knjig več od prejšnjega leta. V tem času so sprejemali: Ljubljanski zvon, Dom in svet, Dejanje, Sodobnost, Mladiko, Misel in Delo, Planinski vesnik, Ženski svet, Rejec malih živali, Sadjar in Srbsko Danico. Pokrivali so obe glavni politični usmeritvi v tedanji Sloveniji, zahtevnemu bralcu pa so ponujali še nekaj specializiranih informacij. Naročeni Planinski vesnik je šel zelo v promet, posebno med člani SPD za Kočevski srez s sedežem v Ribnici. Ta je bil ustanovljen leta 1934 s posebno kočevsko sekcijo. Zanimanje za planinstvo je kazala tudi gimnazijska dijaška knjižnica, ki je imela leta 1937/38 poleg revij iz zbirke Hram in publikacij Slovenske matice naročene tudi izdaje Planinske matice.

Tabela 1: Knjižničarke in knjižničarji kočevske Čitalnice

Knjižničarka/knjižničar	začetek dela	konec dela	poklic
gospodična Anda Lehman	19. 6. 1919		učiteljica
gospodična Rožmanova, namestnica	19. 6. 1919		učiteljica v Kočevju
Alojzij Sivec	-1. 9. 1920	6. 1. 1921	gimnazijski profesor
Ignac (Nace) Voštar	11. 1. 1921	31. 1. 1929	gimnazijski profesor
Alojzij Bizjak	31. 1. 1929	13. 1. 1934	uradnik banske uprave
Konrad Stražar	13. 1. 1934	12. 1. 1935	gimnazijski profesor
Miroslav Gorše	12. 1. 1935	1941	gimnazijski profesor
Niko Lahajnar, namestnik	12. 1. 1935		

Tabela 2: Predsedniki Čitalnice v Kočevju

predsednik Čitalnice	začetek dela	konec dela	poklic
Ivan Sajovic ¹	27. 5. 1919	19. 6. 1919	odvetniški pripravnik
Frančišek Watzl	19. 6. 1919	25. 1. 1920	gimnazijski ravnatelj
Josip Novak	25. 1. 1920	Sept. 1924	okrajni šolski nadzornik
Božidar Betriani	29. 3. 1925	3. 1. 1926	okrajni šolski nadzornik
Anton Burger	13. 1. 1926	1941	gimnazijski ravnatelj

¹ Predsednik pripravljalnega odbora.

3 Primerjava med čitalniško in gimnazijsko knjižnico v Kočevju

Kočevska gimnazija je imela tudi v letih pred vojno veliko več knjig od knjižnice kočevske Čitalnice. V Čitalnici je knjižni fond takole naraščal (Tabela 3):

Tabela 3: Knjižni fond Čitalnice v Kočevju

poročilo	število knjig v Čitalnici	izposojenih v letu	novih knjig
18. 7. 1919	nobene knjige		
1. 9. 1920	nad 100, med njimi 40 vezanih		
6. 1. 1921	149 ²		
6. 1. 1922		156	11
20. 1. 1923		129	
16. 1. 1924	208 ³		43
29. 3. 1925		48 ⁴	455
13. 1. 1926		216	55
15. 1. 1927	330	467 (65 nemških)	22
22. 1. 1928	330 ⁵		
13. 1. 1929	346 ⁶	276 ⁷	27 (5 revij)
15. 1. 1930		159	
10. 1. 1931		212	30
16. 1. 1932		161	
28. 1. 1933		132	32
13. 1. 1934	900	104	8
12. 1. 1935	982	360	
11. 1. 1936	1085	579	167 ⁸
21. 1. 1937	1181		96
8. 1. 1938	1310		125
13. 1. 1939	1470	1079	
8. 1. 1940	1400		
18. 1. 1941		1623	

2 86 zvezkov narodne biblioteke in tiskovin.

3 74 izvirnih slovenskih; 64 prevodov, srbohrvaških in nemških knjig. 20 letnikov leposlovnih časopisov; 24 letnikov znanstvenih časopisov; 26 znanstvene vsebine.

4 3 znanstvena dela in 8 revij.

5 115 slovenskih leposlovnih del, 112 prevodov 103 znanstvenih in drugih knjig.

6 100 znanstvenih knjig in revij.

7 164 slovenskih, 112 nemških.

8 73 knjig so poslali v Mozelj, Koprivnik in Kočevsko Reko.

Kočevska gimnazijska knjižnica je imela bogato zbirko knjig. Delile so se med učiteljsko in dijaško knjižnico. Ena najbolj znamenitih knjig učiteljske knjižnice je bil Atlas h Kosmosu Aleksandra von Humbolta, ki ga danes hrani Kočevski muzej. V tridesetih letih se je knjižnični fond kočevske gimnazije takole spreminjal (Tabela 4):

Tabela 4: Knjižni fond gimnazije v Kočevju

leto	podporna zadruga	učiteljska knjižnica	dijaška knjižnica (izposojenih)
1930/31	575	1921	1408 (1965)
1931/32	494	1977	1460 (2261)
1932/33	495	2011	1460 (1420)
1933/34	511	3495	1554 (2159)
1934/35	455	3513	1528 (2825)
1935/36	480	3539	1610 (2266)
1936/37	484	3574	1620 (2197)
1937/38	367	3648	1636 (1965)

Leta 1930/31 je imela dijaška knjižnica 1408 knjig, torej nekajkrat več od Kočevske Čitalnice. Od tega je bilo v dijaški knjižnici 641 nemških, 166 francoskih ter 601 slovenskih, srbskih in hrvaških knjig. Do leta 1937/38 se je močno povečal delež slovenskih knjig na 700, srbohrvaških je bilo 152, francoskih 191, nemških pa le še 593. Prvi dve gimnazijski knjižnici je leta 1930/31 varoval suplent Franc Capuder, ki je poučeval slovenščino in francoščino, zadnjo pa France Pacheiner, profesor slovenščine in nemščine. Pozneje je prvi dve knjižnici varovala profesorica francoščine in nemščine Vlasta Tominšek in za njo suplent verouka dr. Peter Eržen in katoliško usmerjeni profesor Miroslav Gorše, ki je vodil tudi knjižnico Čitalnice. Gorše je poučeval srbohrvaški, slovenski in francoski jezik od 7. 12. 1923. Dne 16. 10. 1933 je bil premeščen v Kočevje s 1. realne gimnazije v Ljubljani. Za dijaško knjižnico je od leta 1932/33 dalje skrbela profesorica nemščine in slovenščine Marija Kapler, rojena 30. 10. 1909, od 1. 3. 1933 suplentka na gimnaziji v Kočevju. 29. 4. 1937 je napredovala v pravo profesorico.

4 Zaključek

V prispevku smo poskušali kar se da nazorno predstaviti razvoj kočevske Čitalnice med obema vojnama. Njeno delovanje je vsekakor presegalo knjižničarske

okvirje in imelo pomembno vlogo in vpliv v lokalnem okolju. V njej so delovali zavedni Slovenci, ki so se ob državni podpori kosali z nemškimi društvi na Kočevskem. Naslednica nekdanje Čitalnice je bila leta 1951 ustanovljena Ljudska knjižnica Kočevje, ki od leta 2001 deluje v novih prostorih.

Uporabljeni viri

1. Burger, A. (1930-1939). *Državna realna gimnazija v Kočevju. Izvestje za šolsko leto...*, Kočevje: Pavliček.
2. Čitalniški zapisniki (1919-1941). V: *Vežani rokopisi*: Kočevje: Knjižnica Kočevje.
3. Figar, V. (1975, 1976). Med kočevskimi Slovenci. *Kočevski razgledi*, (1), 23-28; (2), 37-43; (3), 22-25.

Dr. Stanislav Južnič ml., dr. zgodovinskih znanosti, je sodelavec Inštituta za matematiko, fiziko in mehaniko Fakultete za matematiko in fiziko Univerze v Ljubljani
Naslov: Jadranska 19, 1000 Ljubljana
Naslov elektronske pošte: stanislav.juznic@mf.uni-lj.si